

Проблеми кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права

ВОПРОСЫ СОЦИАЛЬНОЙ ОБУСЛОВЛЕННОСТИ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В РАБОТАХ СОВЕТСКИХ УЧЕНЫХ, КОТОРЫЕ БЫЛИ ОПУБЛИКОВАНЫ ЗА ПРЕДЕЛАМИ УКРАИНЫ ПЕРЕД РАСПАДОМ СССР (1990–1991 гг.).

Пащенко А. А.

Проанализированы взгляды на проблему социальной обусловленности уголовного законодательства тех советских ученых-криминалистов, которые опубликовали свои работы за пределами Украины в период 1990–1991 г.г. и ранее к исследованию указанной проблемы не обращались. Рассмотрены факторы, которые предлагалось учитывать при установлении уголовной ответственности за отдельные виды общественно опасного поведения.

Ключевые слова: закон об уголовной ответственности, социальная обусловленность, криминализация, декриминализация, история уголовного права.

QUESTIONS OF SOCIAL CONDITIONALITY OF CRIMINAL STATUTE IN WORKS OF SOVIET SCIENTISTS THAT GOING OUT OUTSIDE UKRAINE BEFORE DISINTEGRATION OF USSR (1990–1991 YEARS)

Paschenko O. O.

Opinions are analyzed to the problem of social conditionality of criminal statute of those Soviet criminal scientists-lawyers that published the works outside Ukraine in the period of 1990-1991 years, and before to research of the indicated problem did not apply. Factors that it was suggested to take into account at establishment of criminal responsibility for separate kinds publicly dangerous behavior are considered.

Key words: law of criminal liability, social conditionality, criminalization, decriminalization, history of criminal law.

Надійшла до редакції 20.06.2012 р.

УДК 343.9: 340.15

В. Ф. Оболенцев,
канд. юрид. наук, доцент
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

НОВІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена історії кримінології. Розкрито зміст кримінологічних теорій, запропонованих українськими вченими. Обґрунтовується перспективність використання системного методу у кримінологічних дослідженнях.

Ключові слова: історія кримінології, злочинність, системний метод.

Статистичні дані підтверджують, що криміногенна ситуація в сучасній Україні є досить склад-

ною. У 2011 р. було зареєстровано 515833 злочини, що становило 3-відсотковий приріст щодо

показників попереднього року [9]. Але окрім них ще є й злочини невідомі — латентні, рівень яких мінімум ушестеро перевищує зареєстровані [23, с. 60].

На найвищому рівні державного керівництва стверджується одна з причин, що зумовлює таку ситуацію: «Діяльність держави з протидії злочинності не має належного наукового забезпечення, нові технології та методи розробляються повільно та безсистемно, а наявні розробки впроваджуються недостатньо активно» [24]. І дійсно, при тому, що проблема злочинності фундаментально вивчається в країні вже тривалий час, самі вчені визнають кризовий стан у її дослідженні. Так, В. О. Туляков стверджує: якби не понад 130-літній період розвитку офіційної кримінології як науки, то можна було б стверджувати, що сучасна кримінологія знаходиться в стадії становлення, причому більшість понять і принципів не мають однозначної усталеної теоретичної інтерпретації й одностайного розуміння, бракує єдиної бази у визначенні предмета самої науки і, звичайно, перспектив подальшого її розвитку й досліджень [27, с. 73]. На думку нашого колеги, сучасний кризовий стан науки про злочинність виявляється в неконструктивній тенденції: кримінологічна теорія і практика розвиваються

в рамках окремих шкіл, наукових напрямків, «модних», «вічних» і щедро оплачуваних спонсорами ґрантових програм («Гендерне насильство», «Контроль над організованою злочинністю й корупцією», «Кримінологія законотворчості», «Боротьба з тероризмом» та ін. [27, с. 73]. Підтримуючи вказану точку зору, В. М. Дрьомін стверджує, що зараз кримінологічні дослідження здебільшого тяжіють до приватних проблем, не пов'язаних із сутнісним аналізом соціальних перетворень, що відбуваються [8, с. 10]. Як зауважують автори видання «Кримінологія: запрошення до дискусії», кримінології, певне, потрібні свої Енштейни і Ньютони, тому що при наявному арсеналі наукових засобів і концептуально визначених цілей вона себе вичерпала [16, с. 6].

Але чи є підстави для такого песимізму? У якому стані знаходиться вітчизняна кримінологія? У цій статті і ставиться завдання проаналізувати нові кримінологічні теорії й окреслити перспективи розвитку в Україні науки про злочинність.

Із перших років незалежності України вітчизняні кримінологи почали шукати нові підходи до вирішення проблеми криміналізації суспільства. Показово, що одним з видань першого року незалежності став навчальний посібник А. Ф. Зелінського

«Методика кримінологічних досліджень» [13], у якому автор розглянув методологічні засади кримінології й підтвердив методологію діалектичного матеріалізму як базової для вітчизняної кримінологічної науки. Відповідно до неї І. М. Даньшин виклав теорію злочинності, що відповідала рівню знань того часу і в значному обсязі підтримується й зараз [4]. Фактично його бачення злочинності як явища соціального, правового, суспільно небезпечного і кримінально протиправного відповідало усталеним поглядам кримінології радянських часів. Але, розвиваючи наукову теорію, вчений особливо наполягав на системному характері злочинності, розглядаючи її як відносну самостійну, динамічну, ймовірнісну систему [4, с. 8].

Поширення криміналізації українського суспільства на початку 90-х років ХХ ст. вимагало від вітчизняних кримінологів прикладних досліджень, які обґрунтовували б ефективні заходи протидії злочинності. Для фахівців стало очевидним, що вирішувати цю проблему треба в цілому на рівні соціуму. Тож не дивно, що саме в цей час у вітчизняній кримінології з'явилися теорії, які розкривали взаємозв'язок злочинності і влади. Спираючись на власний практичний досвід і знання фактичного матеріалу особливу увагу цій проблемі

присвятив В. І. Шакур [31]. Його роботи щодо цієї проблеми – це наукові напрацювання, підтверджені ґрунтовними емпіричними даними. У цьому ж напрямку О. М. Литвак розглянув ознаки держави-злочинця, розуміючи, наскільки ця небезпека є суттєвою для України в умовах масової криміналізації українського суспільства [20].

Можемо стверджувати, що відповідно потреб сьогодення науковці продовжують пошуки кримінологічних теорій фундаментального рівня і пропонувати їх. За приклад однієї з них можна назвати *інституціональну кримінологію* В. М. Дрьоміна, предметом дослідження якої є соціальна система (підсистеми) в її внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язках, у суб'єктно-об'єктному розрізі в контексті особливостей криміногенних та антикриміногенних чинників. На думку вченого, інституціональна кримінологія дозволяє застосовувати іншу методологію кримінологічного вивчення суспільства і злочинності порівняно з теперішнім підходом до вивчення злочинності корисливої, посадової, рецидивної та інших її видів, для якої не принципово, у якій соціальній сфері відбувається той чи інший однотипний злочин [7, с. 67]. І дійсно, використовуючи запропонований підхід, науковець наочно показує

сутність криміногенних процесів в Україні. Вочевидь, злободенним є й механізм інституціоналізації кримінальних практик, розкритий В. М. Дрьомінім. Першим етапом цього процесу кримінолог вважає *типізацію*, коли особи повторюють прийняту в певних колах поведінку, яка для них стає усталеним варіантом життя. Другим етапом інституціоналізації він називає *об'єктивізацію*, коли екстерналізовані продукти людської діяльності отримують характер об'єктивності. Об'єктивізація передбачає перетворення інститутів на об'єктивну соціальну реальність. Третій етап даного процесу становить *легітимізація*. Це когнітивні й нормативні інтерпретації інституціонального порядку за межі життя одного покоління.

На думку В. М. Дрьоміна, щодо сучасності така інституціоналізація злочинності виявляється в тому, що кримінальні практики почали засвоюватися звичайними людьми, виник специфічний приватний сектор правонігілістичного порядку, в якому припускається кримінальна діяльність. У регіонах панує беззаконня, а повнота влади знаходиться в руках кримінальних авторитетів і корумпованих чиновників [8, с. 466-484]. У вказаній теорії особливу увагу приділено деінституціоналізації

середовища місць позбавлення волі як вагомому методу протидії злочинності [8, с. 295].

З метою встановлення фундаментальних засад антисупільної поведінки О. М. Костенко запропонував *теорію соціального натуралізму*, засновану на ідеї природної цілісності світу, згідно з якою поряд із фізичною й біологічною природою визнається існування також і соціальної природи, що існує за своїми, притаманними їй (відмінними від фізичних і біологічних) законами – законами соціальної природи. На думку науковця, відхилення від цих законів (зокрема при вчиненні злочинів) є протиріччя не тільки щодо законів суспільних, й законів світобудови [14, с. 33, 34]. Тож завдання суспільства – створити правові норми, які максимально відповідали б цим об'єктивним законам. Очевидною є конструктивність такого підходу, оскільки відповідно до теорії кримінології таку нормотворчість можна вважати одним із загальносоціальних заходів запобігання злочинності. Але ж створення раціонального й дійового законодавства за всіх часів було завданням нелегким. І завжди залишається проблема, на яку вказував відомий фахівець з теорії права Р. Циппеліус: «Правові зобов'язувальні норми взагалі можуть виконувати свою функцію лише тоді, коли

наявне в них зобов'язання не детерміноване причиновою закономірністю. Без можливостей такого свого впливу право було б тільки позбавлене власного значення супроводом незмінних причинових процесів» [30, с. 178]. Це означає, що практика правопорушень (зокрема, злочинної поведінки) існувала й буде існувати, тому що свідомий вибір варіанту дій завжди залишається на розсуд людини.

У пошуках засад криміналізації суспільства автори видання «Кримінологія: запрошення до дискусії» з різних підстав обґрунтовують доцільність кримінологічного розуміння злочинності як кримінальної субкультури. Її вони розуміють як форму свідомості, що виявляється зовні через діяння з установленою кримінальною відповідальністю [16, с. 92]. За цією теорією пропонуються й заходи запобігання злочинів. Такий підхід нам вбачається конструктивним з тієї підстави, що злочинна діяльність в усіх випадках є свідомою діяльністю людей. І керує нею людський розум, в якому відбивається так звана матриця варіантів поведінки, об'єктивно існуючих за певних умов. А вибір між варіантами є результатом розумової діяльності, яка враховує окрім іншого ще й культурні (субкультурні) традиції. Значить, існують підстави шукати витоки

злочинності саме в шаблонах свідомості – в культурі (а безпосередньо – в субкультурі). Відомо, що виховні й освітянські заходи, як частина культури суспільства, вже давно реалізуються як загальносоціальні заходи запобігання злочинності. Але ж очевидно, що розглядувана теорія обґрунтовує їх пріоритетність порівняно зі спеціально-кримінологічними заходами запобігання злочинів.

Окремо можна виділити теорію злочинності, яку запропонував В. В. Голіна. Учений вважає, що злочинність — це сформований і усвідомлений людьми в процесі свого історичного розвитку шкідливий різновид людської поведінки, заборонений кримінальним законом, що виражається у пролонгованій множинності злочинних актів і пов'язаних з нею інших негативних наслідків. Тож злочинність, на думку науковця, — це вид людської діяльності, поняття, що охоплює своїм змістом вид поведінки, яка завдає особистості, її правам і законним інтересам, суспільству, державі, природі, самій собі шкоди. Усе це завжди змушувало людську спільноту шукати форми захисту [1, с. 37]. Особливістю цієї теорії є те, що її автор виводить указане явище та його окремі прояви (злочини) з фундаментального протиріччя, що криється в са-

тому соціумі й існує об'єктивно: злочинність, як реальність, становить собою пролонгований з минулого через сучасне в майбутнє криміногенний потенціал суспільства, реалізований через множинність злочинів, що готуються, що вчиняються і що вже здійснені [1, с. 38]. А за сукупністю злочинів криється сутність злочинності — людська деструктивність [1, с. 37, 38]. Таким чином, сутність злочинності закладена в базових людських властивостях, у ментальній і психологічній конструкції індивіда, тобто в нас самих. Відповідно, сутність злочинності — природжена генетична якість, що як така не має правового значення. Однак форма прояву сутності у вигляді множинності злочинів формує злочинність як кримінально-правовий феномен, із чого В. В. Голіна розкриває сутність криміногенного потенціалу суспільства і пропонує акцент кримінологічних досліджень перенести на нього як на реальне джерело злочинності [2, с. 335].

А. П. Закалюк запропонував відійти від усталених поглядів на злочинність як сукупність різнорідних злочинних проявів і визначати її на рівні соціуму як «соціальну діяльність загалом» [10, с. 134]. Новизна такого підходу полягає в тому, що вчений проблему злочинного деструктивізму переводить у площину

соціуму, в такий спосіб підкреслюючи саме соціальну сутність проблеми. Показовим із цього приводу є й те, що науковець навіть ставить під сумнів придатність терміна «явище» для відбиття у понятті «злочинність» її сутності [10, с. 134]. На нашу думку, доцільно погодитися з першим твердженням ученого. Цілком очевидно, що сутність лісу не зводиться до сукупності дерев, сутність суспільства – до наявних людей, а сутність злочинності — до статистики злочинів. В усіх названих прикладах (перелік можна продовжити) сутність не співпадає з формою прояву і не може ототожнюватися з нею. Сутність є первинною, базовою, існує в об'єктивній дійсності навіть незалежно від того, чи виявиться вона в якійсь зовнішній формі в певний момент. Але якщо сутність знайшла свій прояв у матеріальному світі в якійсь формі, то можна вести мову про відповідне явище дійсності. Тому щодо другої тези А. П. Закалюка наполягаємо на уточненні: злочинність – це явище і в матеріальному, і в соціальному аспектах; це форма прояву сутності, яку він визначив як соціальний феномен суспільного життя у вигляді неприйнятної й небезпечної для суспільства кримінальної активності частини його членів [10, с. 137].

Новий рівень розуміння віктимності стосовно злочинності запропонував В. О. Туляков. Залишивши осторонь усталені погляди попередників, які тривалий час розкривали цю проблему в механізмі «злочинець — жертва», він обґрунтовує взаємодію віктимності і злочинності як однорівневих явищ у механізмі функціонування соціуму. Правознавець захищає точку зору, згідно з якою «злочинність і віктимність виступають своєрідними формами адаптації процесу девіантності до процесу змін соціальної структури» [26, с. 254]. При цьому, на його думку, властивість взаємовизначення і взаємопереходу злочинності й віктимності визначається описаними в теорії синергетики законами й закономірностями самоорганізації суспільного організму [26, с. 256]. Практичне значення такої позиції виявляється у пропозиції науковця переорієнтувати політику на потенціального потерпілого та на його захист [26, с. 257].

Досліджуючи кримінологічну політику й заходи запобігання злочинності, С. Ю. Лукашевич теж звернувся до синергетики, яка вивчає самоорганізовані системи. Кримінологічну політику він вважає самовпорядкованою й самоврегульованою системою, яка перебуває у стані постійного обміну з іншими на-

прямками діяльності держави, із суб'єктами й об'єктами соціальної взаємодії. Для науковця такий методологічний підхід вбачється найбільш вдалим при вивченні й удосконаленні кримінологічної політики як самостійного напрямку соціального впливу й реагування на злочинність [21, с. 135].

Таким чином, можна вітати позитивну тенденцію розвитку сучасної української кримінології: за 20-річний період своєї історії вітчизняні кримінологи запропонували декілька теорій злочинності фундаментального рівня. Однак треба визнати й таку обставину: різноманіття точок зору поки що наочно демонструє брак односпійного підходу до розуміння процесів криміналізації суспільства. Але ж на що тоді орієнтувати правоохоронну діяльність? Адже цілком очевидно, що навіть за наявності конструктивного плюралізму поглядів у науці про злочинність, практика запобігання їй має ґрунтуватися на одному більш-менш усталеному підході.

Тому ми вважаємо, що нагальною потребою сьогодення є уніфікація кримінологічних теорій, або хоча б визначення пріоритетів розвитку науки про злочинність. У цьому сенсі ми більшою мірою схилиємося до позиції В. І. Шакуна, згідно з якою подальший розвиток

кримінологічної науки в Україні має спиратися на синергетичні підходи, тобто на міждисциплінарне поле досліджень, урахування загальних принципів, які керують поведінкою систем, що самоорганізуються. У межах цієї парадигми за умови втілення нових методів дослідження й відповідного понятійного апарату треба розраховувати на появу нових теорій, що пояснюють злочинність [32, с. 142].

Мипогоджуємося з В. М. Дрьомінім у тому, що і злочинність, і система протидії їй – це елементи соціальної самоорганізації (саморегуляції) суспільства, яка може (й повинна бути) предметом дослідження на соціально-філософському рівні [8, с. 11]. Як вбачається конструктивним вивчення явища злочинності на базі загальної теорії систем (далі – ЗТС). У цьому випадку перспективність останньої обґрунтовується тим, що ЗТС вивчає явища у відриві від змісту їх конкретного прояву. При цьому встановлюються формальні взаємозв'язки між різними елементами явищ, а також характер їх змін під зовнішнім і взаємним впливом. Факти пояснюються взаємодією компонентів явищ-систем, а не результатами дослідження змісту фізичних, біологічних, соціальних чи теоретичних процесів. Тож для ЗТС об'єктом дослідження є мате-

ріальна дійсність як система, тобто формальний взаємозв'язок між ознаками, властивостями і проявом досліджуваних явищ.

Хоча, як вбачається, в цілому можливість розгляду явища як об'єкта-системи чи відмова від такого підходу вирішується самим дослідником, а передумови системного підходу щодо явища злочинності очевидні. Взагалі фахівці вважають, що системою в самому широкому сенсі може бути все, що можна розглядати як окрему сутність. Наприклад, Всесвіт у цілому є система. Системами є фізичні об'єкти, процеси і поняття [25, с. 334]. «Використовуючи ідеї кібернетики, науку можна охарактеризувати як відносно відособлену інформаційну систему» [5, с. 100]. За системи приймаються навіть такі абстрактні об'єкти, як математичні змінні, рівняння, правила і закони, процеси тощо [29, с. 253].

Принциповою для дослідження злочинності як системи є наступна обставина: щодо будь-якої множинності об'єктів хибним є твердження, що їх об'єкти не мають внутрішніх відношень, тому що завжди можна прийняти за відношення відстань між частинами об'єктів [29, с. 254]. У випадку ж злочинності кримінологам уже відомі закономірності детермінації злочинних проявів, їх структурних співвідношень, тенденцій розвитку та змін.

Тож не дивно, що багато науковців-кримінологів схиляються до думки, що злочинність є системою. Так, свого часу Н. Ф. Кузнецова вважала: «Криміногенна система – відкрита система, тобто вона взаємодіє з іншими соціальними системами» [17, с. 33]. Автори підручника радянських часів «Кримінологія» обережніше вказували: «Люди, що вчиняють злочини, не об'єднані (поза межами групових злочинів) ні єдністю мети, ні способами їх досягнення... Це наближає злочинність до сумативної множинності, тобто суми всіх учинених злочинів. Наближає, але не отожднює з нею, оскільки їй як цілісності властиві загальні властивості й тенденції, певні зв'язки, що її системостворюють, і закономірності» [15, с. 66].

На думку А. І. Долгової, «оскільки злочинність – це соціальна система, вона має характеристики саме такої системи: цілеспрямованість, відкритість, самодетермінація й розвиток при помилках у боротьбі зі злочинністю» [6, с. 52]. І. М. Даньшин розглядав це явище як відносну самостійну, динамічну, ймовірнісну систему [4, с. 52]. Системний характер злочинності визнає І. К. Туркевич. З її погляду, злочинність — це відносно масове, суспільно небезпечне, історично мінливе, соціальне і кримінально-правове

явище, яке виникло на певному етапі розвитку суспільства і складається із системи злочинів та осіб, які їх учинили за певний час на відповідній території [28, с. 19], що злочинність, як складна суспільна система, відтворює саму себе. Усе це стосується причин її походження й існування [28, с. 51]. А. Ф. Зелінський указував стосовно злочинності, що краще вести мову не просто про сукупність, а про систему, яка підкорюється статистичним закономірностям, тобто про ймовірнісну систему [12, с. 20].

Тож не дивно, що зараз отримали поширення дослідження злочинності як системи. Причому, В. М. Дрьомін базовими для системного аналізу цього явища пропонує використовувати такі вихідні поняття, як «людина», «поведінка», «суспільство», «право», які відбивають певні рівні соціальної дійсності, серед яких категорія «людина» є центральною. Такий підхід не є цілком очевидний, якщо брати до уваги те, що велика частина злочинів не містить у своєму підґрунті єдиних психологічних (мотиваційних) засад. Та й соціальні чинники, що їх детермінують, теж неоднотипні. Наприклад, зустрічаються вбивства побутові й замовлені; крадіжки відбуваються в різноманітних регіонах різними людьми; істотно відрізняються податкові й вій-

ськові злочини і т. п. [8, с. 122, 123] Проте основним чинником, що дозволяє вважати злочинність системним явищем, є те, що її фундамент складають не кримінально-правові дефініції, а людська діяльність, соціальна практика, що реалізуються в рамках конкретних соціальних систем [8, с. 123].

Заради справедливості треба підкреслити, що існують і критичні погляди щодо розуміння злочинності як системи. Так, автори підручника «Курс советской криминологии» стверджували, що немає достатніх підстав визнавати злочинність цілісною функціональною системою [18, с. 148-149]. Утім, вони не заперечували, що це явище має певні системні властивості, наприклад, відносну стійкість основних показників. Деякі вітчизняні фахівці із цього приводу висловлюються дуже категорично: «Немає суми, немає тим більше системи злочинів як об'єкта пізнання. Нічого, крім механічних залежностей, при аналізі такого з'єднання пізнати не вдасться» [16, с. 37]

Однак перспективність використання системного підходу до вивчення злочинності підтверджують досягнення й російських колег. Ними розроблена й використовується модульна теорія соціуму (А. О. Давидов, О. М. Чураков [3]). Ґрунтую-

чись на її засадах, Д. О. Лі проаналізував соціум злочинців і встановив його структурні закономірності [19, с. 51-53]. Показово, що практичний прогноз науковця щодо чисельності засуджених у Російській Федерації в 1996 р. відхилився від фактичних даних лише на 1,6947% [19, с. 159]. Такі результати можна вважати досить переконливими в обґрунтуванні доцільності використання системного підходу при вивченні злочинності.

Тож, на нашу думку, одним з перспективних напрямків у криминології має стати саме системний підхід, що буде ґрунтуватися на загальній теорії систем. Дослідження злочинності з використанням ЗТС не тільки пояснить закономірності існування й розвитку цього явища, а й дозволить прогнозувати його тенденції (що, звичайно, раціоналізує правоохоронну діяльність). І такі розробки в Україні вже здійснені [22]. Вважаємо, що системний підхід допоможе виправити ситуацію, коли полярність криминологічних концепцій і неефективність здійснюваних заходів для контролю над злочинністю позначилися на авторитеті криминологічної науки – аж до соціального розчарування й фінансового бойкоту урядами [8, с. 9]. Останні, як правило, не виявляють інтересу до криминологічних досліджень, не беруть до уваги

їх результати, не організують кримінологічного обґрунтування державних концепцій і програм, законопроектів, урядових рішень [11, с. 6]. Проте, слід під-

креслити, що лише в такий спосіб, поєднуючи зусилля держави й науковців, можна стримати поширення злочинності в українському суспільстві.

Список літератури: 1. *Голина В. В.* Преступность: природа, сущность, проявление / В. В. Голина // Кримінологія в Україні та притидія злочинності: зб. наук. ст. / за ред. М. П. Орзіха, В. М. Дрьоміна]. – О.: Фенікс, 2008. – С. 35-40. 2. *Голина В. В.* Преступность: многообразие понятий и предметная сущность явления / В. В. Голина // Пробл. законности: Респ. міжвід. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип. 100. – С. 325-336. 3. *Давыдов А. А.* Модульный анализ и моделирование социума: моногр. / А. А. Давыдов, А. Н. Чураков. – М.: ИС РАН, 2000. – 120 с. 4. *Даньшин И. Н.* Криминология (понятие, предмет, задачи и система криминологической науки): учеб. пособ. / И. Н. Даньшин. – Харьков: ХИВД, 1994. – 34 с. 5. *Добров Г. М.* Наука о науке: моногр. / Г. М. Добров. – Киев: Наукова думка, 1989. – 304 с. 6. *Долгова А. И.* Криминология: учебник / А. И. Долгова. – М.: Издательство Норма, 2001. – 272 с. 7. *Дрёмин В. Н.* Институционализация преступности и институциональная криминология. Концептуальные подходы / В. Н. Дрёмин // Кримінологія в Україні та притидія злочинності: зб. наук. статей / за ред. М. П. Орзіха, В. Н. Дрьоміна. – О.: Фенікс, 2008. – С. 65-70. 8. *Дрёмин В. Н.* Преступность как социальная практика: институциональная теория криминологии общества: моногр. / В. Н. Дрёмин. – Одесса: Юрид. лит., 2009. – 550 с. 9. Експрес-інформація МВС України про стан злочинності в Україні 2010-2011 рр. [Електрон. ресурс] – Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua> . 10. *Закалюк А. П.* Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. – [У 3-х кн. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки]. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2007.– 424 с. 11. *Закалюк А. П.* Стан, перспективи та концептуальне спрямування розвитку кримінологічної науки в Україні / А. П. Закалюк // Кримінологія в Україні та притидія злочинності: зб. наук. ст. / за ред. М. П. Орзіха, В. Н. Дрьоміна. – О.: Фенікс, 2008. – С. 6-19. 12. *Зелинский А. Ф.* Криминология: уч. пособ. / А. Ф. Зелинский. – Харьков: Прапор, 1996. – 130 с. 13. *Зелінський А. Ф.* Методика кримінологічних досліджень: навч. посіб. / А. Ф. Зелінський. – К.: Вид-во НМК ВО, 1992. – 48 с. 14. *Костенко О. М.* Злочин і відповідальність за нього у світлі соціального натуралізму (щодо соціально-натуралістичної доктрини кримінального правознавства) / О. М. Костенко // Право України. – 2010. – № 9. – С. 31-39. 15. Криминология: учебник: под ред. *Б. В. Коробейникова, Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского.* – М.: Юрид. лит., 1988. – 384 с. 16. Криминология: приглашение к дискуссии: моногр. / *А. В. Баляба, Э. В. Виленская, Э. А. Дидоренко, Б. Г. Розовский.* – Луганск: РИО ЛИВД, 2000. – 318 с. 17. *Кузнецова Н. Ф.* Проблемы криминологической детерминации: моногр. / Н. Ф. Кузнецова. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 208 с. 18. Курс советской криминологии. Предмет. Методология. Преступность и её причины. Преступник: моногр. / *В. Н. Кудрявцев, Г. М. Миньковский* и др. – М.: Юрид. лит., 1985. – С. 148-149. 19. *Ли Д. А.* Преступность как социальное явление: моногр. / Д. А. Ли. – М.: Информ.-изд. агентство «Русский мир», 1997. – 176 с. 20. *Литвак О. М.* Державний вплив на злочинність: моногр. / О. М. Литвак. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 277 с. 21. *Лукашевич С. Ю.* Методологічні проблеми підвищення якості діяльності держави з протидії злочинності / С. Ю. Лукашевич // Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні: матер. наук. конф. 15 трав. 2009 р./ за ред. В. І. Борисова. – Х.: Право, 2009. – С. 135-140. 22. *Маноха О. Є.* Системний аналіз в кримінології / О. Є. Маноха: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. – К., 1996. – 22 с. 23. *Оболенцев В. Ф.* Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження: моногр. / В. Ф. Оболенцев. – Х.: Вид. СПД ФО Вапнярчук В. М., 2005. – 120 с. 24. Про стан злочинності у державі та координацію діяльності органів державної влади у протидії злочинним проявам та корупції: Рішення Ради нац. безпеки та оборони України, введ. в дію Указом Президента від 27.10.2009 р., № 870/2009 // Офіц. вісн. України. – 2009. – № 83. – Ст. 2809. 25. *Тода М.* Логика систем: введение в формальную теорию структуры / М. Тода, Е. Х. Шу-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

форд. // Исследования по общей теории систем. – М.: Прогресс, 1969. – С. 320-383. **26.** Туляков В. О. Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми) / В. О. Туляков. – О.: Юрид. літ., 2000. – 336 с. **27.** Туляков В. А. Кримінологія сучасності / В. А. Туляков // Кримінологія в Україні та протидія злочинності: зб. наук. ст. / за ред. М. П. Орзіха, В. Н. Дрьоміна. – О.: Фе-нікс, 2008. – С. 71-79. **28.** Туркевич І. К. До проблеми про місце кримінології в системі наук / І. К. Туркевич. // Вісн. Акад. адвокатури України. – 2005. – Вип. 3. – С. 50-55. **29.** Холл А. Д. Определение понятия системы / А. Д. Холл, Р. Е. Фейджин // Исследования по общей теории систем. – М.: Прогресс, 1969. – С. 252-283. **30.** Циппеліус Р. Філософія права: моногр. / Р. Циппеліус – К.: Тандем, 2000. – 300 с. **31.** Шакур В. І. Влада і злочинність: моногр. / В. І. Шакур. – К.: Пам'ять століть, 1997. – 226 с. **32.** Шакур В. І. Онтологічний вимір у кримінології / В. І. Шакур // Право України. – 2010. – № 7. – С. 140-145.

НОВЫЕ КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ ТЕОРИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ КРИМИНОЛОГИИ В УКРАИНЕ

Оболентцев В. Ф.

Статья посвящена истории криминологии. Раскрыто содержание криминологических теорий, предложенных украинскими учёными. Обосновывается перспективность использования системного метода в криминологических исследованиях.

Ключевые слова: история криминологии, преступность, системный метод.

NEW CRIMINOLOGY THEORIES AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF CRIMINOLOGY ARE IN UKRAINE

Obolentsev V. F.

The article is devoted history of criminology. Maintenance of criminology theories, offered the Ukrainian scientists is exposed. Perspective of the use of system method is grounded in criminology researches.

Key words: history of criminology, criminality, system method.

Надійшла до редакції 10.05.2012 р.

УДК 343.8

М . П. Черненко,
канд. юрид. наук, доцент
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Проаналізовано вітчизняні нормативно правові акти, починаючи з моменту набуття Україною незалежності, якими регулювалося місце кримінально-виконавчої системи у структурі органів державної влади. Досліджено низку міжнародних документів, ратифікованих Україною, що безпосередньо вплинули на місце і структуру органів та установ виконання покарань.